

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาหารเป็นวัตถุดิบปัจจัยอันดับแรกในหลายๆ สิ่งที่ทำให้จำเป็นต้องดำรงชีวิตของมนุษย์เรา ซึ่งเราเรียกว่าปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การค้นคว้าหาอาหารจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง อันทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ มีการเจริญเติบโต แข็งแรง และมีพัฒนาการทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา โดยไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาทดแทนอาหารได้ ในอดีตนั้นสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาตนเองได้ในด้านอาหาร เพราะเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ต่อมาเมื่อคนไทยได้พัฒนาวิถีชีวิตของตนเองจากสังคมเกษตรกรรมแบบพออยู่พอกินดั้งเดิม เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมและการบริการสมัยใหม่ ที่เปลี่ยนให้เป็นการผลิตสินค้าการเกษตรเพื่อส่งออกแทน คนไทยจึงเริ่มพึ่งพาตนเองในด้านการผลิตอาหารได้น้อยลง โดยมุ่งการผลิตเพื่อเศรษฐกิจมากกว่าการบริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้ วิณะ วีระไวทยะ และสง่า ดามาพงษ์ (2541: 2-3) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำกินและสถานะแวดล้อมต่างๆ ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการผลิตแบบใหม่ ดังนั้นแหล่งอาหารของคนไทยจึงแปรเปลี่ยนไปตามกระแสโลก กล่าวคือเปลี่ยนจากการจับหา ไล่ล่า ในเรือกสวน ไร่ นา ป่า เขา กลับกลายมาเป็นการซื้อขายจากระบบตลาดแทน แม้กระทั่งในหมู่บ้านชนบทภาคเหนือ จากอดีตที่เคยเก็บยอดตำลึงข้างรั้วบ้านและจับปลาช่อนได้ในทุ่งนาของตนเอง ก็เปลี่ยนมาเป็นการซื้อขายผักตำลึงและปลาช่อนที่ตลาดและร้านค้าในหมู่บ้านแทน ซึ่งรับมาจากตลาดใหญ่ในเมืองอีกทอดหนึ่ง ยศ สันตสมบัติ (อ้างในพัชรี ยุติธรรม, 2539: 1) กล่าวว่า ในอดีตนั้นการได้มาซึ่งอาหารหรือการแสวงหาอาหาร เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกสำหรับความอยู่รอดของมนุษย์ ส่วนการเจริญพันธุ์ การจัดระเบียบสังคม การป้องกันอันตรายจากภายนอก การสะสมความรู้และการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญรองลงไปจากการแสวงหาอาหาร

ท่ามกลางกระแสแห่งอารยธรรมทางตะวันตกแบบบริโภคนิยม ที่ลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วพร้อมกับการพัฒนาประเทศหรือแม้แต่กระแสแห่งอารยธรรมของความเป็นเมืองที่ลั่งไหลเข้ามาสู่ชนบท โดยผ่านสื่อตัวกลางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การตัดถนนเชื่อมระหว่างเมืองต่อเมืองและเมืองต่อชนบท ตลอดจนกระบวนการที่ทำให้

ประเทศทันสมัยต่างๆ อันได้แก่ ระบบการศึกษา การนำเอาเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาใช้และการเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการความคิด คือ ความศรัทธาในความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน นั่นก็คือเกิดการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ ที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวัฒนธรรมและกลายเป็นสังคมที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการบริโภคอาหารก็เช่นเดียวกัน เป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีการสืบทอดจากเมืองเข้ามาสู่ชนบทโดยผ่านสื่อต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดการเลียนแบบอย่างของการบริโภคอาหาร เช่น จากการแสวงหาอาหารมาประกอบเพื่อการบริโภคด้วยตนเอง ก็กลายมาเป็นการซื้อหาอาหารจากผู้อื่นมาประกอบเพื่อการบริโภคแทน ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาระบบเงินตราและสินค้าจากแหล่งภายนอกมากยิ่งขึ้น ซึ่งพบว่าในยุคปัจจุบันวัฒนธรรมการบริโภคอาหารได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยแปรเปลี่ยนไปตามกระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การบริโภคอาหารของคนชนบทในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจากประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ อิทธิพลของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากต่างประเทศสามารถเปลี่ยนค่านิยมของคนไทยได้โดยง่าย ดังจะเห็นได้จากร้านอาหารสำเร็จรูปประเภทจานด่วน (Fast food) ได้เกิดขึ้นมากมาย ได้แก่ พิซซ่า แฮมเบอร์เกอร์ แซนวิช ไก่ย่างและไก่ทอดเป็นต้น ในปัจจุบันนี้ผู้บริโภคสามารถนั่งอยู่ที่บ้านแล้วสั่งอาหารทางโทรศัพท์ให้เอามาส่งถึงที่บ้านได้ ซึ่งสินค้าและบริการเหล่านี้ มิได้มีเฉพาะแต่ตัวสินค้าที่เสนอความพอใจในการบริโภคเท่านั้น หากยังได้แฝงเอาวัฒนธรรมมากับตัวสินค้าอีกด้วย

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชนบทนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งพรณี อวนสกุล และคณะ (2541: 1) กล่าวว่าไว้ว่า การบริโภคอาหารมิใช่จำกัดอยู่เฉพาะการกินอาหารเท่านั้น แต่ยังมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่แหล่งอาหารอันเกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมของระบบนิเวศ วิธีการแสวงหาอาหารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการผลิตของมนุษย์ และการปรุงแต่งอาหารอันมีเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคอย่างแน่นอน โดยวัฒนธรรมการบริโภคอาหารนั้นจัดเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ประจำชุมชน และจะแสดงออกเป็นรูปธรรมจากพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของคนในชุมชนนั่นเอง

ในขณะที่เดียวกัน พฤติกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนก็มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความคิด ความเชื่อ และการให้คุณค่าของสังคมในมิติที่คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ต่างฝ่ายต่างเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกันและกันได้เหมาะสม อันทำให้คนในชุมชนได้อาศัยทรัพยากรในระบบนิเวศ (Ecosystems) ของชุมชนนั้นใน

การดำรงชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศย่อมมีส่วนสำคัญในการกำหนดแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนเอาไว้ด้วย ซึ่งฉลาดชาย รมิดานนท์ (2543: 3) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติกับสังคมวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นไปในแบบทางเดียว หากแต่เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างมีผลกระทบซึ่งกันและกันไปมา ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารก็อาจจะส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจที่เจริญขึ้นด้วย อันทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนและอัตราการบริโภคต่อหัวสูงขึ้น และความสามารถในการใช้ทรัพยากรต่อหัวก็มากตามไปด้วย

การใช้ทรัพยากรที่มากขึ้นนี้ พบได้ว่า เกิดจากการใช้เครื่องจักรกลเข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิตและตัดทวงเอาทรัพยากรธรรมชาติไปใช้อย่างมากมาย จึงทำให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว จนเกือบจะสูญพันธุ์ในบางพื้นที่ ทั้งนี้มีปัจจัยหลักที่สำคัญคือการขยายตัวของชุมชนจากการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างควบคุมไม่ได้ เพราะจะนำมาซึ่งการทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศจากผลของการทำลายป่า การขยายเมือง การพัฒนาการเกษตร การทำลายห้องทุ่งนาและอื่นๆ อีกมากมาย จนเป็นผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติลดน้อยลงไป จากรายงานของกรมป่าไม้ พบว่าการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญได้ลดลงในอัตราประมาณร้อยละ 2.13 ต่อปี หรือลดลงเกือบสองล้านไร่ต่อปี ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2544) พบว่าเหลืออยู่ไม่ถึงร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ซึ่งมีผลทำให้การเพาะพันธุ์แหล่งอาหารธรรมชาติลดลงตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันก็เกิดภาวะขาดแคลนน้ำทั้งจากภัยแล้งและคุณภาพของน้ำต่ำลง แต่ในบางพื้นที่ก็เกิดภาวะน้ำท่วม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่บ้านท่ากู่ หมู่ที่ 1 ต.ทาบลาตุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านชนบทที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาเหมือนกับหมู่บ้านทั่วไปในชนบทภาคเหนือ โดยบ้านท่ากู่อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่ทาไปทางทิศเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร มีการคมนาคมติดต่อกับภายนอกค่อนข้างสะดวก ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิม ได้แก่การทำนาปลูกข้าวในฤดูฝน และปลูกพืชผัก เช่น ถั่วเหลือง ถั่วเขียว กระเทียม และหอมแดงในฤดูแล้งเนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ขึ้นอย่างหนาแน่น เป็นที่มาของความชุ่มชื้นและมีแหล่งน้ำที่ใช้ได้ตลอดทั้งปี ชาวบ้านท่ากู่มีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากยังมีประชากรไม่มากนัก ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นและมีการพัฒนาต่างๆ มากมาย อันเป็นผลมาจากโครงการพัฒนาของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมาได้แก่ โครงการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ในชุมชน โครงการส่งเสริมการผลิตภาคการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2525-2534) ที่มุ่งส่งเสริมการขยาย

ตัวภาคอุตสาหกรรมในภาคเหนือ ได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมมาก สังคมเกษตรกรรมแบบพออยู่พอกินดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นการผลิตสินค้าการเกษตร เพื่อส่งออก ทั้งนี้กมลพร สงมี (2543: 67) ได้กล่าวว่า วิถีชีวิตในการทำการเกษตรของชาวบ้าน ทากู้ได้เปลี่ยนแปลงไป จากการผลิตเพื่อยังชีพกลายเป็นผลิตเพื่อการค้า ทำให้ต้องขยายพื้นที่เพาะ ปลูกมากขึ้นเพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อการทำลายแหล่ง อาหารทางธรรมชาติของชาวบ้านจากวิธีการผลิตทางเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่ ที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชทั้งโรคพืชและแมลงศัตรูพืช เครื่องจักรกลรวมทั้งวิธีการปลูกพืชแบบใหม่ เป็นเหตุ ให้พืชผักพื้นบ้านและสมุนไพรหลายชนิดที่เคยอุดมสมบูรณ์ต้องลดจำนวนลงไปมาก ทำให้ชาวบ้าน ในพื้นที่เหล่านี้ต้องพึ่งพาแหล่งอาหารจากภายนอกมากขึ้น และจากการเปลี่ยนแปลงแหล่งอาหาร และวิธีการแสวงหาอาหารของคนในชุมชน ที่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับการทำงานที่ ต้องการความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา จึงย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคอาหาร ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวก็อาจส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้ ด้วย โดยอาจมีความแตกต่างไปจากเดิมทั้งทางบวกและทางลบก็ได้

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้นี้ จึงทำให้ผู้ศึกษาวิจัยใคร่จะทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผล ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคอาหารของชุมชน และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคอาหารนี้ อาจส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของคนในชุมชน อันเกี่ยวกับคุณค่าทางปัญญา ความรู้เรื่องวิธีการบริโภคอาหารของมนุษย์กับระบบ นิเวศของชุมชนเป็นอย่างไร การวิจัยครั้งนี้อาจเป็นดัชนีหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทภาคเหนือ ที่เป็นผลมาจากการ พัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคอาหารที่มีผลต่อการใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคอาหารของชุมชน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาคือ บ้านท่ากู่ หมู่ที่ 1 ตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยผู้วิจัยมีเหตุผลที่เลือกศึกษาวิจัยพื้นที่ดังกล่าว ดังนี้

1) เป็นชุมชนชนบท ที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ศึกษาวิจัย กล่าวคือเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกล มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่อย่างรวดเร็วและได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมการบริโภคอาหารสมัยใหม่

2) เป็นชุมชนชนบท ที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบยังชีพสู่การทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ ที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวและเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ขาย ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกจนบุกรุกและทำลายแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นระบบนิเวศที่มีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ได้อย่างชัดเจน

3) เป็นชุมชนชนบท ที่มีปัญหาการขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้

1.3.2 ขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้านท่ากู่ ตั้งในเขตหมู่ที่ 1 ตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยทำศึกษาประชากรเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ พ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร หมอพื้นบ้าน เจ้าของร้านค้า และเยาวชนในชุมชน

3) กลุ่มของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และครูในชุมชน

1.3.3 ขอบเขตของเนื้อหา

เนื้อหาของการศึกษาวิจัยครอบคลุมประเด็นหลัก ดังนี้

1) ศึกษาบริบทของชุมชน

1.1) ลักษณะสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่

- ที่ตั้งอาณาเขตและสภาพบ้านเรือน
- สภาพภูมิประเทศ
- สภาพภูมิอากาศ
- ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- การคมนาคมและสาธารณสุข

1.2) ประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1.3) ลักษณะการปกครอง

1.4) ประชากรและโครงสร้างประชากร

1.5) สภาพทางเศรษฐกิจ

1.6) สภาพทางสังคม

2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชน

2.1) ลักษณะการบริโภคอาหาร

2.2) แหล่งอาหาร

2.3) การแสวงหาอาหาร

2.4) การประกอบอาหาร

2.5) การถนอมอาหาร

3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชน

3.1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

3.2) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

3.3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

3.4) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

4) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนที่มีผลต่อการใช้

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4.1) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่มีผลต่อการใช้

ทรัพยากรดินและป่าไม้

4.1) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่มีผลต่อการใช้ ทรัพยากรน้ำ

1.4 นิยามศัพท์

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชน หมายถึง การปรับหรือสร้างใหม่ของพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจปรับเปลี่ยนทั้งหมดหรือปรับเปลี่ยนเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งได้แก่ แหล่งอาหาร การแสวงหาอาหาร การประกอบอาหาร การถนอมอาหารและลักษณะการบริโภคอาหาร

แหล่งอาหาร หมายถึง สถานที่ชาวบ้านแสวงหาอาหารมาบริโภค ได้แก่ ทุ่งนา เรือกสวน ไร่ ป่าไม้ ลำห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ร้านค้า หาบเร่ ตลาด แผงลอย ร้านขายอาหาร ศูนย์การค้า และซูเปอร์มาร์เกต เป็นต้น

การแสวงหาอาหาร หมายถึง การให้ได้มาซึ่งอาหารเพื่อการบริโภคของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ การเก็บหา การไล่ล่า การดักจับ การแลกเปลี่ยนอาหารและการซื้อหาอาหารมาบริโภค ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ในการหาอาหารมาบริโภค

การประกอบอาหาร หมายถึง การทำอาหารเพื่อการบริโภคของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหาร เครื่องปรุงอาหาร วิธีการปรุงอาหาร การใช้เชื้อเพลิง และเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร

การถนอมอาหาร หมายถึง การเก็บรักษาอาหารเพื่อให้สามารถเก็บไว้บริโภคได้นานๆ ของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ การคองอาหาร การทำแห้ง การเคี้ยว การจ่อม การแปรรูปอาหาร และการเก็บอาหารไว้ในตู้เย็น

ลักษณะการบริโภคอาหาร หมายถึง การรับประทานอาหารของชาวบ้านในโอกาสต่างๆ ได้แก่ อาหารที่รับประทานประจำวัน อาหารที่รับประทานตามฤดูกาล อาหารในโอกาสพิเศษ อาหารตามความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีในการรับประทานอาหาร

การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน หมายถึง การกระทำหรือดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญๆ ของพื้นที่ศึกษา อันได้แก่ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดินและป่าไม้ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การเตรียมวัตถุดิบในการปรุงอาหารสำหรับการบริโภคของประชาชนในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคอาหาร หมายถึง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ได้แก่ ระบบการผลิตและอาชีพ แรงงานและการจ้างงาน รายได้ของครอบครัว ระบบตลาดและราคาของอาหาร

ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ครอบครัวเครือญาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยม การสาธารณสุขและการศึกษา

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมของชุมชนอันเป็นตัวกำหนดการผลิตอาหารและการมีอาหารบริโภค ได้แก่ แหล่งน้ำ แหล่งดิน ป่าไม้ และการสาธารณสุขประเภทต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ และเทคนิควิธีการในการผลิต การกระจายอาหาร ตลอดจนการสื่อสาร